

120 let loškega turizma

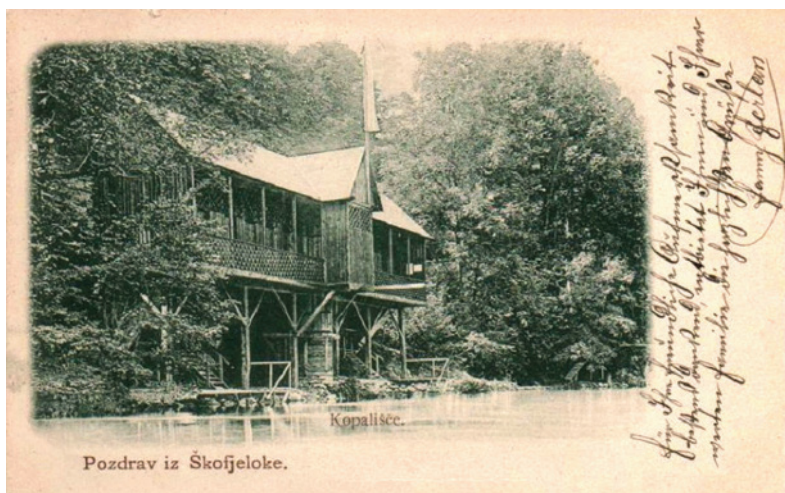
Izvelek

Začetki loškega turizma segajo v leto 1873, ko je bila ustanovljena Škofjeloška kopalniška družba. Po nekajletnem mrtvilu je bilo na pobudo učitelja Slavka Flisa leta 1895 ustanovljeno Olepševalno društvo z namenom, da bi mestu in njegovi okolici dali čim prijaznejšo podobo. Nadaljnji razcvet loškega turizma sta zavrli vojna ter Flisova smrt. Sledilo je obdobje Tujsko-prometnega društva. 2. svetovna vojna in čas po sta drastično posegla v loški turizem. Z ustanovitvijo Turističnega društva leta 1952 je zavel nov veter v tej dejavnosti. Danes turistični utrip mesta sooblikuje skupaj s Turizmom Škofja Loka, ki od leta 2010 deluje v okviru Razvojnne agencije Sora.

Ključne besede: Škofjeloška kopalniška družba, Olepševalno društvo, Tujsko-prometno društvo, Turistično društvo Škofja Loka, Turizem Škofja Loka.

Litografija Škofje Loke s pogledom na veduto mesta, grajsko kapelo, Mestni trg s Homanovo hišo ter železniško postajo, poslana leta 1903. (Ihrani: zasebni arhiv)

Kopališče v Vincarjih, ki ga je zgradila Škofjeloška kopališka družba.
(hrani: arhiv Turističnega društva Škofja Loka)

Ločani so že zelo zgodaj pokazali zanimanje in smisel za turizem. Zavedali so se, da lahko lepote srednjeveške Škofje Loke v mesto privabijo tako domače kot tuje goste. Že v prejšnjem stoletju so v mesto prihajali gostje iz Trsta, Pulja, Zagreba in Srbije, ni pa manjkalo tudi gostov iz Avstrije, Italije, Francije, Švice in Nemčije, ki so v Loko zahajali predvsem v poletnih mesecih.¹

Mesto je imelo ob prelomu stoletja za tiste čase zavidljivo infrastrukturo. Leta 1870 je v mesto prišla železnica, leta 1894 pa so Ločani že dobili javno električno razsvetljava, zgradili so vodovod in kanalizacijo.

Mesto je edinstven kulturno-zgodovinski spomenik in da bi privabili čim več domačih in tujih gostov, ki bi tukaj ostali več dni, so morali poskrbeti, da jih bodo pritegnili in zadržali.²

Že v začetku leta 1873 so Ločani ustanovili 24-člansko **Škofjeloško kopališko družbo**. Njen predsednik je bil Janez Triller, prvi škofjeloški notar. Župnik Primož Remic je tej družbi 5. 2. 1873 prodal posestvo v Vincarjih, ki ga je kupil od markiza Gozanija. Bogatega italijanskega plemiča so lepote mesta in okolice tako očarale, da je v Vincarjih kupil večje posestvo in travnik. Na njem je zasadil lep kostanjev drevored, ki je ob poti ob nunskem obzidju delno ohranjen še danes. Kasneje je obubožal in posest leta 1862 prodal. Družba je na travniku zgradila kopališče s toplo vodo, ki so jo pridobivali iz vodnjaka poleg toplic ter jo grelj, zlasti pozimi. Letno kopališče, ki je bilo za moške in ženske ločeno, so zgradili pod toplicami ob Sori. Postavili so okrogel paviljon, v katerem je igrala godba. Kopališki paznik, ki je stanoval v hiši poleg kopališča, je kopalcem izposojal

1 Krek, Škofjeloški turizem nekdaj in danes, str. 224.

2 Bozovičar, Slavko Flis, pionir turizma v Škofji Loki, str. 27.

Slavko Flis v sokolski uniformi pri razvitju prapora v Škofji Loki, 1911. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

kopalne obleke, brisače ter prodajal okrepčila. Nad današnjo potjo proti Vincarjem so uredili sprehajališče s klopmi in mizami. Gostje so tako v hladni senci imeli preko Selščice lep razgled na bližnja polja ter Lubnik, Križno Goro, Planico ter celo na Karavanke in Kamniške planine.

Kmalu je prišlo do nesoglasja med družabniki, ki niso bili samo Ločani, temveč tudi iz Kranja, Ljubljane, Kamnika in Celovca. Kopalška družba se je tako razšla, njeno posest pa je na javni dražbi za 5.556 goldinarjev kupil Janez Kalan, lastnik Krevsovega posestva. Po prodaji kopaljšča je Škofjo Loko v turističnem pogledu zajelo mrtvilo. Privatni kopališči v Krevsovih toplicah in pod Balantovim vrtom nista bili privlačni za kopalce, saj sta bili precej neugledni. Voda je bila tako nizka, da se ni dalo plavati, kopalci so po njej lahko le bredli.³

Leta 1897 je bilo na pobudo učitelja Slavka Flisa ustanovljeno **Olepševalno društvo**, katerega namen je bil, da bi mestu in okolici dali čim lepšo podobo. Slavko Flis je bil kot učitelj iz Sorice premeščen v Škofjo Loko na deško ljudsko šolo, kjer je do avgusta 1908 kot najstarejši učitelj vodil upraviteljske posle.⁴ Poročil se je z Ločanko Ivanka Homan, trgovko in slaščičarko ter lastnico hiše na Mestnem trgu 33.⁵

Ob ustanovitvi je društvo štel 56 članov, njihovo število je naraščalo in doseglo višek leta 1901, ko je imelo 112 članov. Pred 1. svetovno vojno se je članstvo močno zmanjšalo, in sicer na 54 članov. Vsa vojna leta društvo ni imelo občnih zborov, tudi delovanje je bilo minimalno in šele po vojni je predsednik Flis sklical občni zbor za vsa vojna leta nazaj.

Dal je urediti sprehajalne poti od Grebenarja do Kobile (Flisova pot), iz Vincarjev do Žegnanega studenčka in od tod na Stari grad ter s Starega gradu v Slepo dolino. Poti so bile opremljene s klopmi in mizami, da bi se sprehajalci čim bolje počutili. Na eni od klopnic proti Grebenarju so loški študentje hudomušno ovekovečili Flisa:

*Preljubi Slavko Flis,
škoda je, keder nis'
b'lj široke klopi naridu,
de b'se člov'k komot usidu.*⁶

3 Krek, Škofjeloški turizem nekdanj in danes, str. 224.

4 Jamar Legat, Loško šolstvo od 1900 do 1941, str. 160.

5 Bozovičar, Slavko Flis, pionir turizma v Škofji Loki, str. 27.

6 Bozovičar, Slavko Flis, pionir turizma v Škofji Loki, str. 27.

Danes tukaj poteka tematska Pot treh gradov, ki je bila odprta leta 2011, ter delno tudi trim steza, ki je bila obnovljena leta 2017. Leta 1899 je bilo pod Flisovim vodstvom zgrajeno javno kopališče v Vincarjih. Kopališki red je določal, da so bili moški in ženske na kopališču strogo ločeni. Povprečna kopalna sezona je trajala od sredine junija do sredine septembra, ob ugodnem vremenu je bilo kopališče odprto vsak dan od osmih zjutraj do sedmih zvečer.⁷ Slavko Flis je poskrbel tudi za turistično promocijo, in sicer je v dunajskem listu *Fremden Blatt* objavljajl reklame za Škofjo Loko,⁸ v dunajskem časopisu *Illustrierter Wegveiser* pa podatke o Loki in naslove gostiln s točnim številom postelj in cenami. V članku je poudaril tudi možnosti izletov v okolico, Poljansko in Selško dolino, k Sv. Katarini, na Osovnik, v Crngrob in Strahlov grad s takratno muzejsko zbirko. Vodil je poseben *Imenik stanovanj za turiste*. Društvo je zasadilo drevored sadnega drevja ob cesti, ki so jo zgradili Avstrijci med 1. svetovno vojno od Balanta do pokopališča. Kasneje so sadno drevje zamenjali s topoli, ker so otroci pri igri preveč otresali jabolka in lomili veje.⁹

Veliko zaslug, da so turisti dalj časa ostali v Loki, so imele tudi loške gostilne, ki so med seboj tekmovalе z dobro hrano in pijačo. Od leta 1919 do 1941 je bilo tu kar 23 gostiln, vinotočev in krčem. Ob vsej tej ponudbi pa je bila le ena kavarna in nobene slaščičarne.¹⁰ Naj omenimo samo nekatere od gostiln. V gostilno Pri Soržu na Mestnem trgu 9 so zahajali imenitnejši gostje. Družina Deisinger je imela v lasti tudi pivovarno (Prajerca). Sorževo pivo in hrana sta bila na dobrem glasu. Vsako leto pred veliko nočjo so na Placu pri Kužnem znamenju postavili pokrit paviljon, ki je lahko sprejel do 30 gostov. V tem času je Loka dobila tudi prvi hotel z velikim senčnim vrtom, ki se je imenoval Štemarje (Stemmerhof). Hotel je upravljala družina Daneu, ki ga je vsako poletno sezono pripravila predvsem za letoviščarje. Hotel je deloval le 9 let, saj je bila Balantova gostilna v bližini prehuda konkurenca. Leta 1908 je posest kupil lesni trgovec Franc Dolenc, ki je vrnil hotelsko koncesijo.¹¹ Ob cesti na Trato je bila gostilna Plevna, ki je bila prava izletniška točka, saj je bila iz središča mesta oddaljena le slab kilometer. Slovela je po odličnem vinu in kranjskih klobasah. Med najbolj znanimi t. i. furmanskimi gostilnami so bile Krona, Balantova gostilna, Gostilna pri Jurju ter Gostilna pri Cenetu.¹²

Zelo privlačni so bili tržni dnevi na Placu, ki so s pisano robo pritegnili številne obiskovalce.

7 Krek, Škofjeloški turizem nekdanj in danes, str. 225.

8 Žužek, Razvojna pot turistične dejavnosti v Škofji Loki, str. 99.

9 Žužek, Razvojna pot turistične dejavnosti v Škofji Loki, str. 105.

10 Jerala, Prosti čas Ločanov med obema vojnama (1918-1941), str. 48.

11 Hafner, Stare loške gostilne v zgodovinskem mestnem jedru, str. 114, 115, 125.

12 Žužek, Razvojna pot turistične dejavnosti v Škofji Loki, str. 101.

Prvi hotel z velikim senčnim vrtom, ki se je imenoval Štemarje (Stemmerhof). (Ihrani: zasebni arhiv)

Za leta od 1870 pa do 1. svetovne vojne lahko rečemo, da so bili Ločani pionirji turizma. Ves ta razmah in živahen turistični utrip je zavrla vojna, pozneje še Flisova smrt (1920). Pokopan je na mestnem pokopališču. Kot priznanje prvemu buditelju turizma so dali Ločani njegovo ime vklesati na poti proti Kobili.¹³ Dva meseca po njegovi smrti je podpredsednik društva Rafael Thaler sklical občni zbor, ki se ga je udeležilo kar 164 članov. V naslednjem letu so obnovili Flisove poti, leta 1922 pa slovesno proslavili 25. obletnico društva.¹⁴

Delo društva je iz leta v leto nazadovalo, dokler vodstva ni prevzel šolski nadzornik Vinko Zahrastnik in začelo se je obdobje **Tujsko-prometnega društva**. Leta 1928 so zgradili kopališče ob Poljanščici, saj je starega v Vincarjih z vsem inventarjem vred odnesla Sora. Na desnem bregu Poljanščice, pri Pepetovem jezu, so zgradili leseno stavbo na kolih. Kopališki objekt – s kabinami, bifejem, verando, mizami pod kostanji, ležalnimi deskami za sončenje, s čolnarno ter spremljajočo ponudbo, (namizni tenis, odbojka, plavalna šola ...) – je Ločanom služil dobrih 30 let. Kopališče je imelo kopališki red, bilo je vzorno vodeno ter vzdrževano. Radi so prihajali Ljubljčanji, ki jih je poleti kopalni vlak vsak dan pripeljal v Loko, da so se naužili čistega zraka in tople Poljanščice, ki je v sezoni dosegla tudi do 250° C. Društvo je skrbelo za olepšavo mesta, v ta namen so vsako leto razpisali tri nagrade za najlepše urejene hiše. S propagando, izdali so lep propekt, so privabljali tudi goste s Hrvaške. V sklopu Združenja trgovcev je deloval turistični biro, ki je imel svojo pisarno na Mestnem trgu. Opravljal je recepcijsko službo privatnih sob, propagando, rezervacije in informacije. Za razvedrilo gostov so poskrbele prosvetne in športne organizacije. Gasilci, planinci in lovci

13 Bozovičar, Slavko Flis, pionir turizma v Škofji Loki, str. 27.

14 Krek, Škofjeloški turizem nekdanj in danes, str. 225.

so organizirali tradicionalne veselice, vojaščina je prirejala elitne plese, sokoli in orli so s telovadnimi nastopi napolnili Loko z mladino, slavnostna so bila silvestrovanja v Sokolskem domu, karneval in maškarada pa sta bila loška posebnost. Trgovine, brivci ter druge storitve so obratovali tudi ob nedeljah dopoldan, prav tako ob večernih promenadah. Gostilne in slaščičarne so obratovale pozno v noč, kavarna tudi vso noč.¹⁵ Iz publikacije Tujsko-prometnega društva za leto 1936 je razvidno, da je število gostov stalno naraščalo in tega leta doseglo 7.922 nočitev.¹⁶

2. svetovna vojna in čas po njej sta drastično posegla v loški turizem. Turistična dejavnost se ni omenjala vse do leta 1952. Glavni vzroki za zaton so bili predvsem stanovanjska kriza, upad gostinske dejavnosti, spreminjanje turističnih sob v stanovanjske prostore, opustitev turističnih objektov ...¹⁷

Turistično društvo, kot naslednik prejšnjih društev, je bilo ustanovljeno **1. 4. 1952**. Na ustanovnem občnem zboru na Mestnem trgu 38 se je zbralo 41 udeležencev. Prvi predsednik je bil notar Števo Šink. Društvo je najprej poskrbelo za izboljšanje prometnih povezav in turistične informacije. Upravljali so staro kopališče, pripravili pa so tudi načrte za novo. S tem namenom so 2. 8. 1952 s sodelovanjem Veslaškega kluba priredili zelo uspešno Beneško noč na Poljanščici. Pozabili niso niti bivših Flisovih poti. Leta 1953 so v Žigonovi hiši odprli prvi potovalni urad s stalno zaposlenim ter kupili avtobus. Do leta 1955 so si postavili naslednje, precej zahtevne načrte: gradnjo hotela, novega kopališča, novih gostinskih lokalov, olepšavo in komunalno ureditev mesta, ureditev prostora za kampiranje ... Da bi povečali zanimanje med domačini, so v poletnih mesecih pripravili Turistični teden. Odprli so obnovljeno pot na Stari grad, očistili ruševine, poskrbeli za zabavo, uredili kopališče z novim toboganom, organizirali so javne dirke s skiroji iz Loke do železniške postaje, olepšali so mesto ... Izdali so tudi prvi škofjeloški prospekt *Škofja Loka – Jugoslavija*. Po letu 1955 je delovanje Turističnega društva nazadovalo, med večje akcije sodi začetek gradnje novega kopališča v Puštalu, kjer so imeli v načrtu izgradnjo turistično-rekreativnega centra, žal pa projekt ni bil v celoti realiziran.

Leta 1957 je Turistično društvo praznovalo 60 let. Kljub nekaterim uspešnim projektom je bilo leta 1961 tik pred ukinitvijo. Po letu 1963 so v Loki izvedli uspešne uprizoritve *Visoške kronike*, folklorni večer, *Cvetje v jeseni*, ki so privabile množice na Loški grad. Med drugimi prireditvami velja omeniti mednarodne motorne dirke, Groharjevo slikarsko kolonijo ... Leta 1967 so izdali prvi barvni prospekt *Škofja Loka s Selško in Poljansko dolino*, 8 različnih motivov barvnih razglednic, cenik z informacijami, cenik za turistične sobe ter zemljevid *Škofjeloško ozemlje in soseščina*, avtorja Franceta Planine.¹⁸ Ob tisočletnici mesta leta 1973 so bila obnovljena vsa hišna pročelja na Mestnem trgu. Zgrajen je

15 Žužek, Razvojna pot turistične dejavnosti v Škofji Loki, str. 106–110.

16 Krek, Škofjeloški turizem nekdaj in danes, str. 225.

17 Žužek, Razvojna pot turistične dejavnosti v Škofji Loki, str. 110.

18 Žužek, Razvojna pot turistične dejavnosti v Škofji Loki, str. 113–119.

Kopališče v Puštalu. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

bil nov hotel Transturist, odprli so smučišče na Starem vrhu, začela se je turistično najbolj odmevna prireditev *Izseljeniški piknik*, katerega organizacija je bila glavno delo društva vse do leta 1988. Tega leta je društvo redno zaposlilo Marka Pleška, strokovnega delavca. Delo društva je postalo dinamično tudi na ostalih področjih turistične ponudbe. Društvena pisarna je bila dobro založena s turističnimi spominki, promocijskimi materiali in turističnimi informacijami. V desetletnem obdobju so izdali številne promocijske materiale in razglednice ter oblikovali značilne loške spominke. Leta 1995 so začeli z organizacijo odmevnih poletnih glasbenih večerov *Pod Homanovo lipo*, ki so prerasli v festival *Pisana Loka*, oživili mestne sejme na Mestnem trgu ter začeli s srednjeveško prireditvijo *Venerina pot*, osrednjo prireditvijo ob občinskem prazniku.¹⁹ V tem obdobju so na različne načine prispevali k hitrejšemu razvoju turizma v Škofji Loki.

Turistično društvo je v novo tisočletje stopilo z novimi projekti. Očistili so vrt Loškega gradu in na novo uredili prireditveno infrastrukturo z namenom oživitve velikih kulturno-turističnih prireditev v mestu. Loški vrtnarji so uredili cvetlične gredice. Leta 2002 je društvo praznovalo 50-letnico ustanovitve. V ta namen je izdalo turistični vodnik, posnelo 7-minutni film o turistični ponudbi občine, založilo nove razglednice in barvni učni list za šolske skupine. Realiziralo je pobudo za ustanovitev Skupine za lepšo Loko, ki vsako leto skrbi za ocvetličenje in ureditev mesta, trasiralo in označilo je novo turistično kolesarsko pot V zavetju Lubnika, oživelo idejo o obnovitvi Flisovih poti ter se preselilo v nov

¹⁹ https://www.skofjaloka.info/index.php?page=no_zgodovina&meni=zg&lang=si&ob=0

Razstava starih razglednic ob 120-letnici razvoja loškega turizma v Sokolskem domu
(29. 9.–22. 10. 2017). (foto: Jože Štukl)

društveni prostor v Kašmanovi hiši na Mestnem trgu. Ob občinskem prazniku je prejelo srebrni grb Občine Škofja Loka za uspešno 50-letno delovanje.²⁰

Leta 2012 je Turistično društvo s slavnostno akademijo v Sokolskem domu obeležilo 60 let svojega delovanja.

Društvo vsa leta aktivno sooblikuje turistično ponudbo mesta (TIC, mesečni sejmi, srečanje z vinarji, beli december, Historial, Pisana Loka; tematske poti: Pot treh gradov, Romualdova pot ...).

Leta 2000 so Občina Gorenja vas - Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri ustanovile **Zavod za pospeševanje turizma Blegoš**, leta 2004 je bil preoblikovan v **Lokalno turistično organizacijo Blegoš**,²¹ kar predstavlja pomemben mejnik v razvoju turizma, ne samo v Škofji Loki, temveč tudi širše. Leta 2010 se je LTO Blegoš združil z Razvojno agencijo Sora d.o.o., od takrat dalje aktivnosti za povezovanje območja v skupno turistično destinacijo potekajo v okviru **Turizma Škofja Loka**. Ta deluje kot lokalna turistična organizacija za celotno območje zgoraj navedenih občin, s poslanstvom povezovanja in upravljanja razvojnih in trženjskih aktivnosti na področju turizma med vsemi akterji turistične ponudbe na škofjeloškem ter s ciljem povečanja prepoznavnosti, privlačnosti in konkurenčnosti območja.²²

V letu 2017 smo obeležili 120 let razvoja loškega turizma. Ob tem častitljivem jubileju je Turistično društvo Škofja Loka pripravilo razstavo starih razglednic,

20 https://www.skofjaloka.info/index.php?page=no_zgodovina&meni=zg&lang=si&ob=0

21 Akt o ustanovitvi lokalne turistične organizacije Blegoš, str. 8692

22 <http://www.visitskofjaloka.si/si/788>

Loka v času Slavka Flisa 1897–1920. Z zgodovinskim pregledom razvoja loškega turizma ter s starimi razglednicami, ki odkrivajo marsikatero zanimivost, ki je danes ni več in živi samo še v spominu, so obiskovalce razstave popeljati skozi Škofjo Loko, kot jo je na prehodu stoletja videlo oko fotografa – umetnika in tudi turista.

VIRI IN LITERATURA:

- Akt o ustanovitvi lokalne turistične organizacije Blegoš. V: *Uradni list Republike Slovenije*, št. 83, Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 2005, str. 8692–8695.
- Bozovičar, Meri: Slavko Flis, pionir turizma v Škofji Loki. V: *Mi o sebi* 17, Škofja Loka : Društvo upokojencev Škofja Loka, 2011, str. 27.
- Hafner, Pavle: Stare loške gostilne v zgodovinskem mestnem jedru. V: *Loški razgledi* 30, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1983, str. 102–134.
- Jamar Legat, Marija: Loško šolstvo od 1900 do 1941. V: *Loški razgledi* 19, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1973, str. 160–169.
- Jerala, Irena: Prosti čas Ločanov med obema vojnama (1918–1941). V: *Loški razgledi* 39, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1992, str. 47–74.
- Krek, Janko: Škofjeloški turizem nekdaj in danes. V: *Loški razgledi* 2, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1955, str. 224–226.
- Spletna stran Turističnega društva Škofja Loka https://www.skofjaloka.info/index.php?page=no_zgodovina&meni=zg&lang=si&ob=0
- Spletna stran Turizma Škofja Loka <http://www.visitskofjaloka.si/si/788>
- Urš, Tomaž: *Turistični potencial Škofje Loke na primeru Škofjeloškega pasijona : diplomsko delo*. Ljubljana : [T. Urš], 2010, 108 str.
- Žužek, Vladimir: Razvojna pot turistične dejavnosti v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 15, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1968, str. 95–122.